

Bestuursmededeling

De penningmeester de heer J. Veeffkind is verhuisd.
Het nieuwe adres is Breloftpark 26, telefoon: 12368

Vijf kijkers van Henny Hoogeveen

leiding van de Jeugdnatuurclub

De Jeugdnatuurclub heeft sponsoring ontvangen.
"Hoe?", vraagt u zich af. Ze dragen toch geen T-shirt reclame? Nee, dat niet.
Henny Hoogeveen van de bekende fotozaak, stelde belangeloos vijf kijkers ter beschikking. Deze kijkers kan

de Jeugdnatuurclub heel goed gebruiken tijdens de zaterdagochtend excursies.
Foto's van de overdracht van de kijkers hebben in alle plaatselijke bladen gestaan.
Bij deze nogmaals bedankt Henny Hoogeveen!

Waddenexcursie

R. Sluys

Dit jaar vindt de "Waddenexcursie" plaats in het week-einde van vrijdag 6, t/m zondag 8 september en gaat naar Vlieland.
Het vertrek met de touringcar van de firma Brouwer vindt plaats op vrijdagmiddag, terwijl de terugkomst zondagavond zal zijn.

Voor beide dagen zijn er excursies gepland. De organisatie doet zijn best om een zo gevarieerd mogelijk excursieprogramma aan te bieden. De zaterdagavond zal weer het tijdstip zijn van de enige echte "Waddenquiz".

De kosten bedragen ongeveer f90,-. Leden kunnen zich opgeven door f50,- over te maken op rekeningnr. 82.26.22.092 t.n.v. Vogelbescherming Noordwijk onder vermelding van Waddenweekend. U kunt zich tot 15 augustus opgeven, waarbij wordt vermeld dat het maximum aantal deelnemers 53 bedraagt en dat de inschrijving plaatsvindt bij volgorde van aanmelding.

Natuurlijk krijgen alle deelnemers nog nadere informatie, waaronder de exacte tijd en plaats van vertrek. Indien u nog vragen heeft kunt u zich in verbinding stellen met Rien Sluys. Telefoon: 01719-10945

Het wel en wee in vak D (afl. 3)

Ees Aartse

De Tapuit (Oenanthe Oenanthe)

De Tapuit die in vak D (thans vak 1) tot 1989 een algemene broedvogel was, is in 1990 zeer sterk achteruit gegaan.

Verbeelding

Een broedvogel die sterk tot de verbeelding spreekt in de duinen is de Tapuit. Het is een vogel die je bij het inventariseren in verwarring brengt. Hoewel opvallend van uiterlijk, wordt hij in het terrein toch vaak over het hoofd gezien of in aantal onderschat. Zijn zang stelt weinig voor en zijn gedrag in zijn territorium is niet opvallend. Daarbij broedt hij in konijnholen. Geen won-

der dus dat de Tapuit als een wat geheimzinnige vogel overkomt.

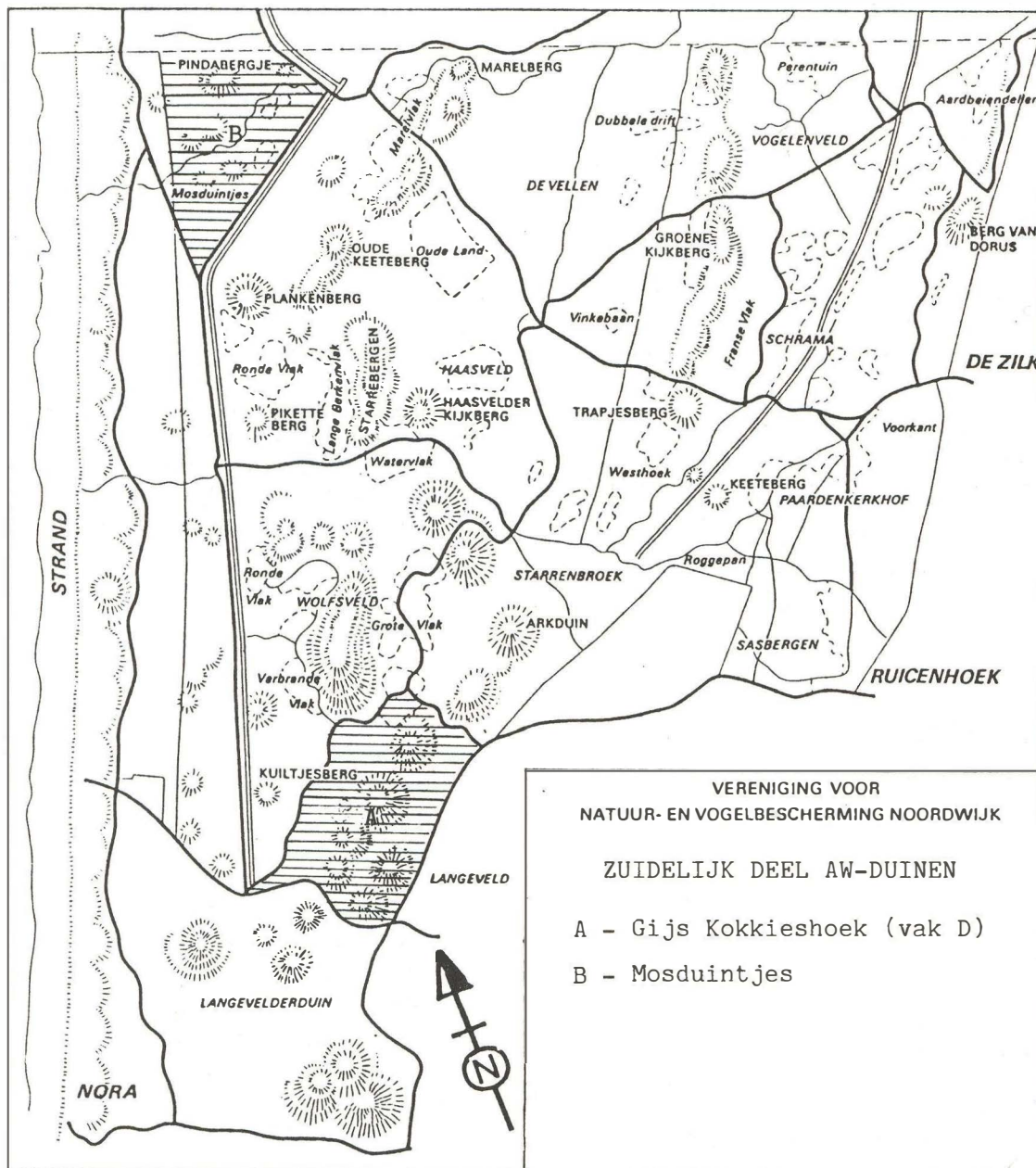
Maar laten we de Tapuit eerst eens behoorlijk voorstellen.

Kenmerken

De Vogelgids van R. T. Peterson e.a. zegt van de Tapuit onder andere het volgende:

"14 1/2 cm. Beide geslachten met opvallend witte stuit en staartzijden, contrasterend met zwart midden en einde van de staart (als een brede omgekeerde "T"). Mannetje in broedkleed: blauwgrijze rug en brede, witte wenkbrauwstreep, zwarte oorstreek en vleugels, isabelkleurige onderdelen.

Vrouwte: bruinachtige rug en wat meer isabelkleurig dan het mannetje. Wat flauwere wenkbrauwstreep."

Voorkomen in vak D

De Tapuit is landelijk gezien een vrij schaarse broedvogel (1900-2500 paren). Meer dan de helft van dit aantal broedt in de duinen. De Tapuit is een echte woestijnvogel en leeft in zijn overwinteringsgebied ten zuiden van de Sahel in open, woestijnachtige streken.

Als broedvogel prefereert hij ook zo'n soort terrein. Dergelijke woestijnachtige terreinen worden in Nederland steeds schaarser. Alleen in de duinen in de buurt van de zeereep komen nog veel droge, kale wat stuivende duinen voor. Als uitkijkpost is in een dergelijk terrein altijd wel een duintje of een kleine struik te vinden. Vak D voldoet uitstekend aan de wensen van de Tapuit. Vooral de duinen rond de Schapendel en Helmkruidsdel hebben inderdaad dat woestijnachtige wat de Tapuit prefereert. Begroeiing is er op de zuidhellingen nauwelijks te vinden. Er zijn veel stuifplekken en veel konijnholen die als broedhol gebruikt kunnen worden. Overal in het terrein zijn oneffenheden en struikjes die de Tapuit als uitkijkpost kan gebruiken. Alle voorwaarden om een flink aantal Tapuiten te herbergen zijn aanwezig. Niet alleen in de buurt van de Schapendel maar ook elders in vak D, zoals bij de Stokendel en het Ronde Bergje, voldoet het terrein aan de

wensen van de Tapuit.

Door de verstuingen in vak D lijken de omstandigheden voor de Tapuit alleen maar beter te zijn geworden, hoewel....., doch daarover straks meer.

Inventarisatie

Hiervoor haalde ik al aan dat inventariseren van Tapuiten moeilijk is. Juist daarom heb ik sinds 1986 veel tijd gespendeerd om achter het juiste aantal territoria te komen. Dat is geduldwerk! Van zijn "zang" moet je niet uitgaan. De zang van de Tapuit lijkt soms veel op de zang van de Grasmus, vooral als de Grasmus zijn liedje niet afmaakt. Diverse keren heb ik ondervonden dat ik meende het geluid van een Tapuit te horen, maar dat door controle met de kijker het in veel gevallen een Grasmus bleek te zijn. Dat is les 1! Bij twijfel Tapuiten nimmer inventariseren op geluid, maar natrekken met de kijker of het inderdaad een Tapuit is.

Bij het inventariseren van Tapuiten moet je ook achterom kijken. Les 2! Het is me vaak overkomen dat in een ogenschijnlijk leeg terrein plotseling achter me een Tapuit op een uitkijkpost zat. Dus altijd goed om je heen

kijken. Als je een Tapuit gelokaliseerd hebt, houdt hem in de gaten. Tapuiten vliegen nagenoeg onzichtbaar vlak boven de grond van de ene uitkijkpost naar de andere. Voordat je het weet noteer je twee Tapuiten in plaats van één. Les 3! Een moeilijke vogel. Het is wel gebeurd, dat ik wel zijn geluid hoorde maar nergens de Tapuit zag. Maar als je je terrein goed kent, weet je waar je moet zoeken; op een pol mos, op een kluit voor een konijnehol of niet op, maar onder de uitkijkpost. Ik had alles afgezocht. Het geluid bleef en door afwisselend met je linkeroor en rechteroor te luisteren, kun je nog beter de plaats lokaliseren. Voor mijn gevoel zat ik tot op de meter nauwkeurig, doch geen Tapuit. Nergens het wippen van de staart te zien, want daarmee verradt hij zich ook wel. Na zo'n tien minuten gaf ik het op. De enige oplossing is dan op te staan en naar de vermoedelijke plaats toe te lopen. Toen ik zo'n meter of twintig van de plaats verwijderd was, vloog hij weg. De Tapuit was helemaal tegen de achtergrond weggevalen. Het was een plekje met wat zand, brokjes mos en wat droge sprietten van Helm.

Vaststellen territoria

Als het weer aangenaam is, is er geen beter tijdverdrijf dan vanaf een duintje de Tapuiten gade te slaan, vooral als de mannetjes aan het bakkeleien zijn om een territorium vast te stellen.

Op het Ronde Bergje staat een vlier. Zo begin mei is dit een markant punt voor de Tapuiten. Het gebeurt wel dat 3 mannetjes het Ronde Bergje als uitkijkpost gebruiken. Dat vliertje is neutraal terrein. Wordt er toch ruzie gemaakt over een territorium dan resulteert dat altijd in een aftocht van ieder mannetje naar zijn eigen territorium. Vooral later in het seizoen als de territoria waren vastgesteld, was van territoriumgedrag tussen de mannetjes nauwelijks meer sprake. De vlier werd "broederlijk" gedeeld.

Het betekent wel dat je in je kavel geduld moet kunnen opbrengen en de tijd er voor moet nemen.

Als je de territoria hebt vastgesteld, is het inventariseren van Tapuiten vanaf een duintje de beste methode. Je zoekt ieder territorium af tot je het mannetje hebt gevonden. Hoe beter je het terrein kent, hoe makkelijker het gaat, omdat je de uitkijkposten begint te kennen.

Aankomst

In het voorjaar is de terugkeer van iedere soort broedvogel weer een feest. Sommige jagen op vroege aankomstdata. Het geeft kennelijk een kick om van een soort een eerdere aankomstdatum te kunnen ventileren dan een andere. Zo'n 15 jaar geleden lagen deze eerste aankomstdata bijna altijd in een weekend. Geen wonder overigens omdat toen alleen in de weekends tijd was om naar vogels te kijken. Nu veel mensen gebruik maken van de VUT, de vele vrije dagen die men heeft, alsmede soms vrij opneembare atv-dagen, wordt nu ook buiten de weekends om veel naar vogels gekeken. Het gevolg is dat de aankomstdata nu ook meer over de week verspreid liggen.

Mijn voorjaar in vak D begint altijd met de zang van de Boomleeuwerik. Ieder jaar broedt de Boomleeuwerik in vak D. In 1989 zelfs met twee paar! Een feestelijk gehoor.

De Tapuit keert terug van eind maart tot diep in mei. Ik heb geen uitzonderlijke vroege waarnemingen om mee te pronken. Het is gewoon een prettig gevoel om weer Tapuiten in je terrein tegen te komen.

De aankomstdata waren:

1986 19 april
1987 17 april
1988 27 april
1989 10 april
1990 7 april

Doortrekkers

Tapuiten trekken heel lang door, tot ver in mei. Juich dus niet te vroeg over het aantal Tapuiten in je inventarisatiegebied, want daar kun je je lelijk op bekijken.

week	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	N
jaar												
1986	-	-	4	13	6	2	5	9	4	1	-	8
1987	-	-	6	10	10	11	11	10	3	-	-	12
1988	-	-	-	4	8	10	9	9	6	2	-	11
1989	-	1	14	7	7	8	9	9	3	6	1	10
1990	4	1	5	8	6	5	3	3	3	3	1	3

N = Aantal vastgestelde broedparen

Aangezien vak D een bolwerk voor de Tapuit is, werd de vraag gesteld hoe het met de Tapuit elders in het duin gaat.

In 1990 besloot ik het bolwerk in vak D te toetsen aan nog zo'n bolwerk n.l. de Mosduintjes ten westen van het Van Limburg Stirumkanaal (zie kaart).

De Mosduintjes werden in 1981 en 1985 geïnventariseerd.

Jaar	Broedparen Mosduintjes	Broedparen Vak D
1981	5	*
1982	*	6
1985	7	*
1986	*	8

* = In dat jaar niet geïnventariseerd

Dezelfde progressie is te zien bij de mosduintjes. Dan mag je verwachten dat deze progressie zich doorzet, temeer omdat beide terreinen qua verstuing goed met elkaar zijn te vergelijken.

Vooral begin mei ben je verheugd over het aantal Tapuiten in je terrein. Wat een Tapuiten waren er in het controlevak de Mosduintjes! Ik verwachtte veel van dit controlevak.

Op 3 mei 1990 12 mannetjes. Een week later nog maar 4 en na 15 mei werd geen enkele Tapuit meer waargenomen in de Mosduintjes. Het bleken allemaal doortrekkers te zijn geweest. De Mosduintjes, een bolwerk in 1981 en 1985, was Tapuitloos. Als controlevak had het geen enkele waarde meer.

Ineengestort

Het bolwerk vak D stortte in 1990 volkomen in. Oorzaak? Geen idee. Ik heb heel wat uren door het terrein gesjouwd om dit aantal hoger te krijgen, doch zonder succes

Het was in de tweede helft van mei zelfs zo, dat ik twijfelde aan het derde territorium. Door consequent te blijven zoeken en uitkijkplaatsen te noteren bleken er toch 3 territoria te zijn. Helemaal zeker van de zaak was ik toen ik een Tapuit vlak voor me in de kijker had en enige seconden later de andere twee.

Oorzaak

Je stelt je natuurlijk de vraag, wat is de oorzaak?

De Tapuit is een vogelsoort die op de z.g. Rode Lijst voorkomt. Het boekwerk heet officieel "Bedreigde en karakteristieke Vogels in Nederland", een uitgave van de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels. De Tapuit is een z.g. D-soort. Kort samengevat betekent dit, dat de Tapuit vanwege zijn biotoopkeuze bijzonder kwetsbaar is. Met andere woorden, handhaving van voldoende biotopen in de duinen en op de zandgronden is gewenst om tot behoud van de soort te komen.

Landelijk gezien (SOVON) gaat de Tapuit vooruit.

In Berkheide is de stand ongeveer stabiel tot licht vooruit.

In het noordelijk deel van de AW-duinen stabiel (mededeling Hans Vader).

In de Noordduinen is de stand stabiel.

In het onlangs verschenen boek "Broedvogels van Noord-Holland" blijkt van een achteruitgang geen sprake te zijn. In het Noordhollands Duinreservaat steeg het aantal Tapuiten van circa 80 tot ongeveer 190 (1988). In de duinen tussen IJmuiden en Zandvoort is de Tapuit daarentegen sterk achteruit gegaan. In het Kraansvlak waren in het topjaar 1982 33 paar Tapuiten, daarna daalde het aantal tot 4 in 1989. De oorzaak hiervan wordt toegeschreven aan de toenemende vergrassing en opslag van struwelen.

Maar als van dit laatste in vak D geen sprake is en het biotoop naar mijn idee ten opzichte van voorgaande jaren niet of nauwelijks is veranderd, wat dan?

Konijnen

Al een paar jaar houd ik, vooral in de omgeving van de Schapendel, de konijnenstand in vak D bij. Er is tenslotte oorzakelijk verband tussen konijnen en Tapuiten. De konijnenstand was daar tot 1990 vrij stabiel. Als gevolg van een virusziekte onder de konijnen in de winter 1989/1990 is het aantal sterk teruggelopen. Bij een controle begin februari 1990 bleken diverse dode, maar gave, konijnen in het duin te liggen. Er waren kennelijk zoveel dode konijnen dat de Vos het niet aan kon eten.

Jaar	Aantal getelde konijnen Sachapendel week 16 t/m 19
1986	38
1987	43
1988	52
1989	39
1990	16

* Aantallen zijn gemiddelden over 4 telweken

Men zou kunnen opmerken dat de Tapuit hiervan moet profiteren omdat er meer konijnholen beschikbaar zijn. Dit is niet het geval geweest. Dus moet er een andere oorzaak voor de terugval zijn....maar welke?

Waarom dan een achteruitgang in vak D, terwijl, zoals hiervoor beschreven, de Tapuit het elders in den lande goed doet.

Territoria 1986 t/m 1990

Uit het kaartje van de territoria is het volgende op te maken:

3 territoria 5 jaar gebruikt

1 territorium 4 jaar gebruikt

4 territoria 3 jaar gebruikt

5 territoria 2 jaar gebruikt

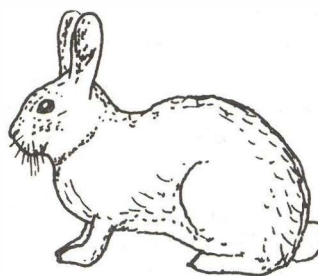
2 territoria 1 jaar gebruikt

Totaal 15 territoria

De Tapuit is toch wel trouw aan zijn territorium

Bij de Stokkendel is de konijnenstand inderdaad achteruit gegaan in de loop der jaren. De verstuiwingen hebben daar flink toegeslagen. Weidegrond voor de konijnen is onder het stuifzand gekomen of zo door het stuifzand achteruit gegaan dat de vegetatie niets meer voorstelt.

Drie tot vier territoria zijn daardoor verdwenen.

Ik pleit hier niet om iets aan de verstuiwingen te doen om zo de konijnenstand weer wat op te krikken, zodat voor de Tapuit weer een geschikt biotoop ontstaat. Zeker niet! Door deze verstuiwingen begint een boeiend terrein te ontstaan dat nog volop in ontwikkeling is. Een stuifkuil nadert het grondwater met alle leuke gevolgen van dien voor de toekomst. Of ik dat nog meemaak weet ik niet, want je moet dan toch wel gaan denken aan een ontwikkeling die tientallen jaren vergt. Ik heb in ieder geval de beginfase meegemaakt.

In de buurt van het Ronde Bergje is de konijnenstand ook achteruit gegaan. Er zijn duidelijk minder holen dan een aantal jaren geleden. Dit is ook het geval in de buurt van het Speerstekeldelletje.

Tellingen van beide gebieden zijn niet bekend. Ver-

wacht mag worden dat de Vos ook in vak D regulerend heeft opgetreden onder de konijnenstand. Zonder meer kan worden gezegd dat de Vos de konijnenstand behoorlijk binnen de perken gehouden heeft en nog houdt. Moeten we nu de Vos maar afschieten om de konijnenstand in stand te houden en indirect de stand van de Tapuiten?

Alsjeblief niet! De Vos is een factor geworden waarmee men rekening dient te houden; het is geen factor die een afrekening verdient!

Minder konijnen betekent minder vraat, waardoor struiken kunnen doorgroeien, hetgeen weer directe gevolgen heeft voor de broedvogelstand van een aantal soorten. Voorjaar 1990 werd ten noorden van de Rozen del een Paapje gezien. De waarnemingen resulteerden niet in een broedgeval omdat de 3 waarnemingen voor 15 mei (datumgrens) vielen en binnen 10 dagen. Aangenomen is dat het een doortrekker was.

Een Roodborstapuit in hetzelfde gebied werd met voer gezien.

Dynamiek vak D

Inventariseren blijft een uitermate boeiende bezigheid. Soorten komen en soorten gaan. Je moet je echter niet blind staren op een enkele soort. Vak D is een vak met veel dynamiek. Scholekster en Bergeend broeden er soms. De Geelgors broedde er. Voorheen heeft het Paapje daar gebroed en liet dit voorjaar zijn "Gezicht" weer even zien.

Niet dat ik verwacht dat het terrein geschikt wordt voor de Griel of de Nachtzwaluw. De Griel is als broedvogel in de duinen verdwenen en de Nachtzwaluw gaat achteruit.

Ik hoop dit terrein nog lang te kunnen inventariseren Vak D...? Daar beleven we verrassingen mee!!

Ees Aartse

Joh. Molegraafstraat 6
2201 LK Noordwijk

Kaartmateriaal uit de nalatenschap van wijlen Frans van den Berg

Literatuur:

Aartse E. et.al. Broedvogelinventarisaties in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Jaarverslagen 1978/1990. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.

Dijk J. van & Hoek D.M. 1989. Vogels van Noordwijk en Omstreken. Noordwijk.

Hustings M.T.H. et.al. 1985. Vogelinventarisatie. Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels. Wageningen.

Ommering G. van & Haar B.J.M.ter. juni 1989. Vogelpopulatie-onderzoek Berkheide. Jaarverslag 1988.

Osieck E.R. 1986. Bedreigde en Karakteristieke vogels in Nederland. Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels. Zeist.

Peterson R.T., Mountfort G. & Hollom P.A.D. 1969. Vogelgids. 10e druk. Amsterdam.

SOVON-Nieuws. 2e jaargang nummer 2. juni 1989.

Ruitenbeek W., Scharringa C.J.G. & Zomerdijk P.J. 1990. Broedvogels van Noord-Holland.